

Piotr Szczemielinow

Podstawy adwokatury ZSRR i nowa ustawa o adwokaturze w RSFRR

Palestra 6/10(58), 8-13

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PIOTR SZCZEMIELINOW

Podstawy adwokatury ZSRR i nowa ustawa o adwokaturze w RSFRR

Podstawy organizacji, nadzoru i działalności adwokatury w ZSRR zawarte są w ustawie przyjętej przez Radę Komisarzy Ludowych w dniu 16 sierpnia 1939 roku. W myśl tej ustawy kolegia adwokatów zostały uznane za dobrowolne zrzeszenia osób wykonujących czynności adwokackie. Celem tych zrzeszeń jest udzielanie pomocy prawnej ludności, instytucjom, organizacjom, i przedsiębiorstwom. W tym celu stworzone zostały obwodowe, krajowe i republikańskie kolegia adwokatów.

Udzielanie pomocy prawnej polega w myśl ustawy na:

- a) udzielaniu konsultacji (porad, informacji, wyjaśnień itp.),
- b) sporządzaniu wniosków, skarg i innych dokumentów,
- c) udziale adwokatów w procesach sądowych w charakterze obrońców, przedstawicieli pozwanych, powodów i innych zainteresowanych osób.

Wynagrodzenie za pomoc prawną reguluje instrukcja Ludowego Komisarza Sprawiedliwości ZSRR.

Kolegiom adwokatów przyznana została osobowość prawna.

O wpis na listę adwokatów mogły dotychczas ubiegać się:

- a) osoby posiadające wyższe wykształcenie prawnicze,
- b) osoby mające ukończoną szkołę prawniczą i przynajmniej roczny staż w sądowych, prokuratorskich i innych organach sprawiedliwości w charakterze sędziów, prokuratorów, referentów śledczych i radców prawnych,
- c) osoby nie posiadające wykształcenia prawniczego, lecz mające nie mniej niż trzy lata stażu na wymienionych w punkcie pod lit. b) stanowiskach.

Osoby, które ukończyły szkołę prawniczą, lecz nie miały stażu pracy, mogą być przyjmowane do adwokatury w charakterze aplikantów.

Ustawa przewiduje wydalenie z adwokatury tych osób, które wyrokiem sądu skazane zostały za popełnienie przestępstwa, jak również osób, które popełniły występki plamiące godność adwokata radzieckiego lub dopuściły się naruszenia przepisów porządku wewnętrznego.

Do przyjęcia do adwokatury oraz wykluczenia z adwokatury potrzebna jest decyzja prezydium kolegium adwokatów. W razie zaskarżenia takiej decyzji rozstrzyga ostatecznie Ludowy Komisarz Sprawiedliwości ZSRR.

Adwokaci nie mogą zajmować stanowisk w instytucjach państwowych oraz instytucjach i organizacjach społecznych z wyjątkiem stanowisk z wyboru oraz stanowisk nauczycieli i pracowników naukowych.

Struktura organizacyjna kolegium adwokatów uregulowana jest w rozdziale III ustawy.

Wszystkie sprawy dotyczące działalności adwokatury są rozstrzygane przez ogólne zebranie adwokatów oraz prezydium kolegium adwokatów. Ogólne zebranie adwokatów wybiera w tajnym głosowaniu prezydium kolegium i komisję rewizyjną.

Konsultacje prawne (odpowiednik naszych zespołów — *przyj. tłum.*) organizuje prezydium kolegium adwokatów. Konsultacje prawną prowadzi kierownik. Ogólne kierownictwo i nadzór nad kolegiami sprawuje Ludowy Komisarz Sprawiedliwości Związku SRR za pośrednictwem ludowych komisarzy sprawiedliwości republik związkowych i autonomicznych oraz zarządów ludowych komisariatów sprawiedliwości republik związkowych przy obwodowych i krajowych radach delegatów ludu pracującego.

Ostatni rozdział IV ustawy reguluje odpowiedzialność dyscyplinarną adwokatów i wymiar kary dyscyplinarnej (ostrzeżenie, nagana, surowa nagana, zawieszenie w czynnościach zawodowych na okres do 6 miesięcy i wydalenie z adwokatury). Odwołanie od wymierzonej kary rozstrzygały ludowe komisariaty sprawiedliwości republik związkowych i autonomicznych.

Ustawa o adwokaturze z dnia 16 sierpnia 1939 roku, która wprowadziła jednolity ustroj adwokatury w Związku Radzieckim, nie podlegała dotychczas nowelizacji.

W okresie dwudziestu trzech lat, jakie minęły od chwili uchwalenia powyższej ustawy, zaszły liczne zmiany zarówno w ustawodawstwie, jak i w warunkach rozwojowych państwa radzieckiego, dążącego do stworzenia społeczeństwa komunistycznego w myśl programu KPZR, przyjętego w dniu 31 października 1961 r. przez XXII Zjazd KPZR.

Z tego względu nowe ustawodawstwo o adwokaturze, wprowadzone w związku z nowymi przepisami o ustroju sądów w republikach związkowych, zachowując w zasadzie jednolitość podstaw ustroju adwokatury, na których oparta jest ustawa z 1939 r., wprowadziło szereg istotnych zmian rzutujących na dalszy rozwój adwokatury w Związku Radzieckim.

Stosownie do art. 23 ustawy o ustroju sądów RSFRR z dnia 27 czerwca 1960 roku Rada Najwyższa RSFRR zatwierdziła w dniu 25 lipca 1962 r. nową ustawę o adwokaturze RSFRR.

Ustawa ta składa się z ośmiu rozdziałów i 44 artykułów.

W rozdziale I zawierającym przepisy ogólne, następujący sposób ujęta jest organizacja adwokatury:

„Dla realizacji obrony w śledztwie pierwiastkowym i w sądzie oraz zastępstwa w sprawach cywilnych w sądzie i w arbitrażu, jak również dla udzielania innej pomocy prawnej obywatelom, przedsiębiorstwom, instytucjom, organizacjom i kołchozom w RSFRR działają republikańskie (w republikach autonomicznych), krajowe, obwodowe i miejskie (w Moskwie i Leningradzie) kolegia adwokatów.”

W związku z tym art. 3 nowej ustawy uzupełnia zadania adwokatury wymienione w ustawie z 1939 roku w ten sposób, że przewiduje udział adwokatów w śledztwie pierwiastkowym oraz zastępstwo w arbitrażu na zlecenie przedsiębiorstw, instytucji, organizacji i kołchozów, jak również udzielanie im innego rodzaju pomocy prawnej.

Wykonywaniem czynności adwokackich może zajmować się jedynie osoba będąca członkiem kolegium adwokatów (art. 4).

Kwestie organizacji, kierownictwa i nadzoru nad działalnością adwokatów zostały przekazane radom ministrów republik autonomicznych oraz komitetom wykonawczym krajowych, obwodowych i miejskich (w Moskwie i Leningradzie) rad delegatów ludu pracującego. Natomiast ogólne kierownictwo i nadzór nad działalnością kolegiów adwokatów sprawuje Minister Sprawiedliwości RSFR.

Również wysokość opłat za udzielanie pomocy prawnej i tryb udzielania pomocy bezpłatnej określa instrukcja zatwierdzona przez Ministra Sprawiedliwości RSFR (art. 5 i 6).

Przepisy dotyczące składu osobowego kolegiów adwokatów zawiera rozdział II ustawy.

Tryb przyjmowania do adwokatury przewidziany w ustawie z dnia 16 sierpnia 1939 roku uległ zasadniczej zmianie. Nowa ustawa podwyższa znacznie wymagania w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie ich do adwokatury. W odróżnieniu od ustawy z 1939 roku nowa ustawa stanowi, że mogą być przyjęte do adwokatury osoby posiadające wyższe wykształcenie prawnicze i staż pracy w zawodzie prawniczym nie mniejszy od lat dwóch. Osoby, które ukończyły szkołę prawniczą, lecz nie mają stażu w zawodzie prawniczym, albo też mają mniej niż dwa lata stażu — mogą być przyjęte do adwokatury jedynie po odbyciu sześciomiesięcznej aplikacji.

Tryb odbywania aplikacji ustala w drodze rozporządzenia Ministerstwo Sprawiedliwości RSFR.

Wyjątkowo tylko mogą być przyjmowane do adwokatury osoby nie posiadające wyższego wykształcenia prawniczego, lecz mające staż pracy w zawodzie prawniczym co najmniej pięcioletni, jednakże nie inaczej jak za zezwoleniem rady ministrów republiki związkowej lub autonomicznej albo wydziału wykonawczego rady delegatów ludu pracującego.

Członkami kolegium adwokatów nie mogą być osoby karane lub też nie odpowiadające — ze względu na swe kwalifikacje moralne lub rzeczowe — godności adwokata radzieckiego (art. 10). Przyjęcia do kolegium dokonuje prezydium tegoż. O każdym przyjęciu do kolegium zostaje zawiadomiona w ciągu siedmiu dni rada ministrów republiki autonomicznej albo wydział wykonawczy rady delegatów ludu pracującego, które w ciągu miesiąca od daty zawiadomienia o przyjęciu do kolegium mogą skreślić z listy osobę przyjętą (art. 11).

Wydalenia z adwokatury dokonuje prezydium kolegium, jak również rada ministrów republiki autonomicznej lub komitet wykonawczy krajowej, obwodowej, a także miejskiej moskiewskiej i leningradzkiej rady delegatów ludu pracującego, wreszcie Minister Sprawiedliwości RSFR. Obok przyczyn wydalenia z adwokatury wymienionych w ustawie z dnia

16 sierpnia 1939 roku nowa ustawa przewiduje jako powód do wydalenia niezdatność do wykonywania obowiązków adwokata, jak również przyjęcie przez adwokata honorarium poza konsultacją.

Decyzja prezydium kolegium o odmowie wpisu i o wydaleniu z adwokatury może być zaskarżona do rady ministrów republiki autonomicznej lub ewentualnie do komitetu wykonawczego rady delegatów ludu pracującego w ciągu miesiąca od daty jej wydania. Organa te mogą uchylć decyzję prezydium kolegium (art. 14).

Rozdział III ustawy zawiera przepisy dotyczące organów kolegium. Organa kolegium adwokatów są następujące: a) ogólne zebranie kolegium adwokatów, b) prezydium kolegium adwokatów, c) komisja rewizyjna. W kolegiach adwokatów liczących więcej niż 300 członków, zamiast ogólnego zebrania mogą być zwoływane konferencje, tj. zebrania delegatów (art. 17). Ogólne zebranie (konferencja) członków kolegium jest naczelnym organem kolegium.

Tryb odbywania ogólnych zebrań oraz organizacja prezydium i komisji rewizyjnej, jak również zakres ich działania są w zasadzie unormowane tak samo jak w ustawie z 1939 r.

Ogólne zebrania (konferencje) są zwoływane nie rzadziej niż raz do roku. Dokonują one wyboru prezydium i komisji rewizyjnej, wysłuchują ich sprawozdań, ustalają skład liczbowy, etaty oraz preliminarz dochodów i wydatków, zatwierdzają sprawozdania rachunkowe, ustalają przepisy porządkowe, wreszcie rozpatrują inne kwestie dotyczące działalności kolegium.

Niezgodne z prawem decyzje ogólnych zebrań mogą być uchylane przez radę ministrów republik autonomicznych lub wydziały wykonawcze rad delegatów ludu pracującego.

Prezydium kolegium adwokatów i komisja rewizyjna są wybierane w tajnym głosowaniu na okres dwóch lat.

Prezydium kolegium zwołuje ogólne zebrania (konferencje) członków kolegium adwokatów, dokonuje przyjęcia w poczet członków kolegium oraz orzeka o wydaleniu z kolegium i ze składu aplikantów, mianuje i odwołuje kierowników konsultacji prawnych, zatwierdza etaty i preliminarze konsultacji, podejmuje środki mające na celu podwyższenie poziomu ideowo-politycznego i zawodowego członków kolegium oraz szerzenie znajomości ustawodawstwa radzieckiego, kontroluje jakość pracy członków i rozstrzyga inne kwestie związane z działalnością adwokatów (w szczególności związane z przestrzeganiem przepisów o taksie oraz z różnego rodzaju naruszeniami), wreszcie rozpatruje sprawy dyscyplinarne i wymierza kary.

Prezes i jego zastępca są wybierani przez prezydium. Zakres czynności prezesa prezydium określa regulamin. Decyzje prezydium sprzeczne z prawem mogą być uchylane przez ogólne zebranie członków kolegium (konferencje), przez rady ministrów republik autonomicznych bądź przez wymienione wyżej komitety wykonawcze, jak również przez Ministra Sprawiedliwości RSFR.

Komisja rewizyjna kontroluje działalność finansowo-gospodarczą prezydium i konsultacji prawnych.

Przepisy rozdziału IV regulują organizację konsultacji prawnych. Na czele konsultacji stoi kierownik, mianowany przez prezydium spośród członków kolegium. Kierownik rozdziela pracę pomiędzy członków konsultacji, określa wysokość wynagrodzenia za pracę z zachowaniem przepisów instrukcji, kontroluje jakość pracy zawodowej adwokatów i przestrzeganie przez nich przepisów wewnętrznych porządkowych.

Wynagrodzenie kierownika składa się z uposażenia o określonej wysokości oraz z sum uzyskiwanych przez niego za czynności adwokackie.

O prawach i obowiązkach adwokata stanowią przepisy rozdziału V. Adwokat ma czynne i bierne prawo wyborcze do organów adwokatury oraz prawo zabierania głosu we wszystkich kwestiach.

Jeśli chodzi o branie przez adwokatów udziału w śledztwie pierwsiastkowym i przy rozpoznawaniu spraw sądowych, to ich prawa i obowiązki określają przepisy procesowe.

Adwokat powinien być wzorem przestrzegania prawa, powinien odznaczać się czystością moralną i nieposzlakowanym zachowaniem, powinien uzupełniać swoje wiadomości, podnosić poziom ideowo-polityczny oraz przygotowanie zawodowe, brać wreszcie aktywny udział w szerzeniu znajomości prawa radzieckiego.

Adwokatowi nie wolno ujawniać wiadomości otrzymanych od mocodawcy. Nie wolno mu również odmawiać podjęcia się obrony oskarżonego.

Adwokat obowiązany jest stosować wszystkie przewidziane przez prawo środki i sposoby obrony. Nie może się on podjąć prowadzenia sprawy, gdy w dochodzeniu lub w rozpatrywaniu sprawy osoba bierze udział urzędowa pozostająca z adwokatem w stosunku pokrewieństwa albo gdy adwokat udzielił pomocy prawnej osobie, której interesy są sprzeczne z interesami osoby zwracającej się do niego z propozycją prowadzenia sprawy, wreszcie gdy adwokat brał udział w sprawie w charakterze referenta śledczego, sędziego, prokuratora, prowadzącego dochodzenie lub był świadkiem, biegłym czy tłumaczem albo brał udział w czasie rewizji.

Za pracę swoją adwokat otrzymuje wynagrodzenie z sum wpływających do konsultacji.

Adwokat korzysta z prawa do zasiłku w razie czasowej niezdolności do pracy oraz z prawa do renty — na zasadach ogólnych.

Adwokaci nie mogą piastować stanowisk urzędowych z wyjątkiem pracy pedagogicznej i naukowej.

Rozdziały VII i VIII poświęcone są zagadnieniom nagradzania adwokatów i ich odpowiedzialności dyscyplinarnej. Na podstawie decyzji powziętej przez prezydium adwokat może być nagrodzony:

- a) wyrażeniem mu podziękowania,
- b) premią pieniężną,
- c) podarkiem wartościowym.

Adwokaci podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie przez nich przepisów porządku wewnętrznego, za niedbałe i niesumienne wykonywanie obowiązków zawodowych oraz za inne uczynki uchybiające godności adwokata.

Kary dyscyplinarne są następujące:

- a) ostrzeżenie,
- b) nagana,
- c) surowa nagana,
- d) wydalenie z kolegium.

Wydalenie z adwokatury stanowi najwyższy wymiar kary. Stosowany on jest wówczas, gdy prezydium kolegium uzna inne kary dyscyplinarne za niedostateczne.

Natomiast w przeciwieństwie do ustawy z 1939 roku nie jest stosowane jako kara dyscyplinarna zawieszenie w czynnościach na okres do 6 miesięcy.

Sprawy dyscyplinarne rozstrzygane są (w obecności obwinionego i na podstawie jego pisemnego wyjaśnienia) przez prezydium, którego orzeczenie może być zaskarżone w ciągu 14 dni do rady ministrów republiki autonomicznej lub komitetu wykonawczego rady delegatów ludu pracującego.

Wymierzona kara traci swoją moc po upływie roku, jeżeli nie został popełniony nowy występki. Może ona jednak być umorzona przez prezydium również przed tym terminem na wniosek konsultacji prawnej, ogólnego zebrania i organizacji społecznych — w razie nienaganego sprawowania się ukaranego.

Ostatni, ósmy rozdział reguluje fundusze kolegium, które tworzone są z odliczeń od sum wpływających do konsultacji. Wysokość tych odliczeń ustala ogólne zebranie, nie wyżej jednak niż 30% wynagrodzenia wpływającego do kasy konsultacji prawnych.